

Pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela ako efektívny prostriedok pre rozvoj kritického myslenia

The Pedagogical Interpretation of Musical-Dramatic Works as an Effective Tool to Develop Critical Thinking

IVANA LACKOVÁ

Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

ABSTRAKT: Príspevok sa zaoberá problematikou pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela. Autorka mapuje a spracováva jej teoretické východiská, kriticky hodnotí zložitosť pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela vzhľadom k jeho syntetickej povahe. Identifikuje rozdielnosť štandardne využívaných postupov pedagogickej interpretácie hudobného diela na jednej a dramatického na druhej strane, ktoré pre pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela predstavujú limitujúci faktor. Konceptu pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela navrhuje stavať na atribútoch kritického myslenia. Dimenziu kognitívnych spôsobilostí vníma ako inovatívny prostriedok takejto interpretácie.

ABSTRACT: This paper deals with the issue of the pedagogical interpretation of musical-dramatic works. The author maps and treats its theoretical premises and critically evaluates the complexity of the pedagogical interpretation of musical-dramatic works due to their synthetic nature. She identifies the difference between standardly used methods in the pedagogical interpretation of musical works on the one hand and the dramatic method on the other hand, which represent a limiting factor for the pedagogical interpretation of a musical-dramatic work. She proposes to build the concept of the pedagogical interpretation of musical-dramatic works on the attributes of critical thinking and perceives the dimension of cognitive abilities as an innovative means of such interpretation

KEÚČOVÉ SLOVÁ:

pedagogická interpretácia, hudobnodramatické dielo, hudobné dielo, dramatické dielo, kritické myslenie

KEYWORDS:

pedagogical interpretation, musical-dramatic work, musical work, dramatic work, critical thinking

ÚVOD

Hudobnodramatické dielo možno definovať ako komplexný útvar – syntetickú hudobno-literárnu matériu. Primárnym impulzom pre vznik hudobnodramatického diela obvykle býva literárna/dramatická inšpirácia, ktorá obsahovo, emočne či filozoficky dokáže vznietiť kreativitu hudobného skladateľa pre tvorbu hudobnej reči diela. Následne hudba spolu s dramatickým textom umožní vznik východiskového zdroja inscenačnej vizualizácie. Dochádza tak k syntéze mnohých aspektov hudobného, literárneho, dramatického, tanečného a výtvarného umenia. Z toho dôvodu možno hudobnodramatické dielo považovať za vhodný prostriedok pre širokospektrálny rozvoj osobnosti žiakov základných či študentov stredných a vysokých škôl. Pútavá pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela vedie nielen k ich zvýšenému záujmu o umenie, ale taktiež k osobnostno-sociálnemu rastu a rozvoju kritického myslenia.

Fenoménu pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela sa hudobná pedagogika doposiaľ venovala len zriedka a okrajovo. Pod týmto pojmom rozumieme tvorivý proces, podporujúci predovšetkým samostatnú a aktívnu prácu žiakov. V rámci neho mladí ľudia prenikajú do podstaty hudby a dramatického textu, nachádzajú paralely medzi hudobným a mimohudobným obsahom, rozoberajú rozličné témy a idey na rôznych úrovniach, rozmanitým spôsobom. Kľúčovou osobnosťou tohto procesu je pedagóg, ktorý prepája poznatky nielen z oblasti hudobného a literárneho umenia, ale tiež z ďalších oblastí – histórie, filozofie, estetiky, psychológie, sociológie a pod. Pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela pritom však nesmie byť chápaná len ako učiteľov teoretický výklad žiakom o diele, ale musí zahŕňať špecifické didaktické metódy, ktoré podnecujú vlastnú tvorivosť žiakov, ich fantazijnú potenciu a predovšetkým samostatnú a aktívnu prácu. Pedagóg celý proces koriguje, študentom však necháva dostatočný priestor hovoriť o vlastných pocitoch a predstavách. Nepopierateľným benefitom takejto interpretácie je rozvoj kritického myslenia.

Dnešná doba, do veľkej miery ovplyvnená neustále napredujúcimi informačnými technológiami, so sebou prináša aj nutnosť selekcie a vyhodnocovania množstva informácií. Rozvoj kritického myslenia a jeho integrácia do edukačného procesu v našom školskom systéme rezonuje stále naliehavejšie. Kritické myslenie pomáha žiakom prechádzať od povrchového štúdia k hĺbkovému objavovaniu súvislostí, porozumeniu učivu, vyvodeniu vlastných záverov a v neposlednom rade k pozitívne- mu zážitku z učenia sa. Povrchový prístup v učení sa spočíva v reprodukování učiva, často v memorovaní informácií bez úsilia o ich skutočné pochopenie. Prostredníctvom osvojenia si kritického myslenia žiaci tvoria hypotézy, zbierajú a selektujú informácie, narábajú s nimi, skúmajú danú problematiku do hĺbky a napokon tvoria vlastné závery.

Kritické myslenie má nepopierateľný vplyv na kvalitu učenia sa. Jeho rozvoj by preto mal byť súčasťou každého vyučovacieho predmetu. Uskutočnené analýzy výsledkov medzinárodných meraní OECD PISA 2009, 2012 a 2015 však odhalili, že

vyššie kognitívne funkcie a kritické myslenie žiakov nie sú v slovenských školách na požadujúcej úrovni.¹ Rozvoj kritického myslenia i spôsobilosti hodnotiť veci, javy a získané informácie je pritom dôležitou oblasťou kognitívnych schopností. Takto vychovaný jedinec má v procese učenia sa väčšiu predispozíciu vychádzať zo zberu dát a z relevantných zdrojov. V rámci dlhodobej perspektívy sa tak stáva menej ovplyvniteľným a ľahšie dosahuje stanovené ciele, čo v celospoločenskom rámci smeruje k vyššej stabilite spoločnosti.

Rozvoj kritického myslenia by mala podporovať aj hudobná pedagogika. Práve pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela by mohla byť efektívnym prostriedkom. V odbornej literatúre absentujú publikácie, ktoré by sa zaoberali problematikou výkladu hudobnodramatického diela, absentuje i metodika pre vypracovanie pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela. Nachádzame však niekoľko publikácií, štúdií a odborných článkov, ktoré sa venujú problematike pedagogickej interpretácie hudobného či literárneho diela. Keďže, ako sme už spomínali v úvode, hudobnodramatické dielo je syntézou hudobného a literárneho umenia, v nasledujúcich statiach priblížime štandardne využívané metódy a postupy ich pedagogickej interpretácie. Následne sa pokúsime posúdiť, či sú vhodné a efektívne aj pre pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela.

PEDAGOGICKÁ INTERPRETÁCIA DRAMATICKÉHO TEXTU

Literárna vedkyňa Marta Germušková definuje pedagogickú interpretáciu literárneho/dramatického textu ako „kreatívnu myšlienkovú a komunikačnú aktivitu, ako príležitosť na prezentáciu vlastného myslenia, estetického cítenia a vkusu“². Práca pedagóga v takomto procese sa začína výberom diela. Následne pokračuje rozborom dramatického textu, ktorý vyžaduje znalosti z oblasti literatúry, poetiky a štylistiky, ale aj prehľad a schopnosť orientácie v spoločenských vedách či histórii. Cieľom analýzy dramatického textu je identifikovať význam a zmysel dramatického diela. Výsledkom má byť čo najúplnejšia, najcelistvejšia, najdôslednejšia a najobjektívnejšia interpretácia. Jedine nezaujaté, všestranné a objektívne preskúmanie dramatického textu môže viesť k relevantnému výsledku.

Ak chceme dramatický text dôkladne spoznať, treba ho viacnásobne prečítať. Český divadelný teoretik a pedagóg Zdeněk Hořínek, ktorý je autorom prehľadného postupu analýzy dramatického textu, tvrdí, že je nutné postupovať „od jednoduchého k zložitému, od jednoznačného k viacznačnému, od konkrétneho k abstraktnému“³. Za dôležitú zásadu dramatického rozboru považuje „nikdy nezačínať vysokou filozofiou hry, ale ‚nízkou‘ realitou dramatických faktov“⁴. V prvom rade je nutné chápať kontext doby a historické podmienky, v ktorých bolo literárne dielo písané. To môže prispieť nielen k pochopeniu podstaty diela, ale aj k vysvetleniu

1 Viac pozri KOSTURKOVÁ, M. *Kritické myslenie v edukačnej praxi na Slovensku*. Prešov : FHPV PU v Prešove, 2016, s. 12.

2 GERMUŠKOVÁ, M. *Interpretácia literárneho textu ako tvorivá reflektívno-komunikačná procedúra*, 2014. [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova2/subor/Germuskova.pdf>.

3 HOŘÍNEK, Z. *Úvod do praktické dramaturgie*. Brno : Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2009, s. 31.

4 Tamže.

rôznych faktov ukrývajúcych sa v librete. Bez hĺbkovej štúdie môže byť interpretácia uchopená nesprávne.

Interpret-pedagóg by sa pri analýze dramatického textu mal zaoberať nasledujúcimi témami:

1. autorstvo – autor literárnej predlohy (základné informácie o autorovi predlohy, charakteristické znaky jeho literárneho štýlu); autor libreta (základné informácie o autorovi libreta, jeho vzťah ku konkrétnemu javiskovému druhu, pre ktorý libreto napísal);

2. datovanie – poukazuje na vzťah literárnej predlohy k dnešnej dobe (idea, obsah) a tiež na vzťah k dobe, v ktorej bola napísaná; dátum napísania literárnej predlohy, prekladu, úpravy; dátum uverejnenia; vzťah k divadelnej praxi historického obdobia, v ktorom bola predloha napísaná (dobová scénografia, architektúra, technické možnosti, herecké techniky);

3. analýza textov – preštudovanie literárnej predlohy a libreta, ich komparácia (významové posuny v deji a v ponímaní charakterov); analýza dramatického textu na základe nižšie uvedených postupov.

Prvým krokom analýzy dramatického textu je prečítanie diela v celosti. Následne je potrebné zamerať sa na hlavnú a tiež vedľajšie dejové línie. Hlavná línia zároveň prezradí tému dramatického textu. Ak chceme sformulovať tému diela, je potrebné zovšeobecniť a skoncentrovať jej podstatu do jednej, prípadne dvoch viet. Pri formulácii témy je nutné vyhýbať sa obsahu diela – neopierať sa o dej a charakteristiku postáv, ale o vyznenie príbehu a o jeho podstatu. Treba však brať do úvahy, že každý interpret-pedagóg sa môže na príbeh do istej miery pozeráť inak a každý môže v diele vidieť inú tému. Platí tak pravidlo – výklad konkrétneho interpreta nie je jediným možným výkladom.

V ďalšom kroku sa zameriavame na dramatické postavy. Všimame si charakter postáv, motiváciu ich konania, vnútorné napätie, ich vývoj a prípadný bod zlomu v konaní, citové rozpoloženie, túžby, vnútorný konflikt, postoje a vzťahy, ktoré tvoria základný pôdorys dramatického diela. Hodnotením dramatického konania postáv môžeme tiež dospieť k ich psychologickému charakterizácii. Charakter dramatickej postavy zahŕňa aspekty ako povaha, postoj, temperament a typ dramatickej postavy. Je daný tým, čo postava robí a hovorí, čo si myslí a čo cíti, aké je jej správanie sa k iným postavám, a v neposlednom rade tým, aké vzťahy majú ostatné dramatické postavy k nej. Jednotlivé postrehy si môžu odporovať, preto je potrebné jednotlivé údaje porovnávať, korigovať, prípadne eliminovať.

Konfrontáciou dramatického konania a dramatického charakteru možno objaviť motív konania. Venujeme sa nasledovným otázkam: Je postava hlavná alebo vedľajšia? Je dôležitá pre dej? Hýbe dejom, rozvíja v ňom tému? Koľko má postava rokov, kde pracuje, aké má hobby? S kým sa stretáva? Aké má vzťahy s inými postavami? Čo o nej hovoria iné postavy a čo sama postava hovorí o sebe a o druhých? Aké má názory? Aký má cieľ? Čo chce dokázať?

Keď pedagóg-interpret identifikuje charakter dramatických postáv, ich činy a motívy, môže prejsť k zložitejšej časti – k určaniu vyšších významov dramatického

diela a vymedzení hlavnej idey (základnej myšlienky diela). Je potrebné si uvedomiť, že hlavná idea je len orientačnou pomôckou, ktorá ani zďaleka nepostihuje zložitú významovú štruktúru dramatického textu.⁵

Hlavná idea spočíva v odkaze diela a teda kladie otázku: Aké posolstvo/odkaz chcel autor zanechať čitateľom/divákom? Idea môže byť tiež sformulovaná ako otázka, na ktorú nemusí existovať jednoznačná odpoveď. Môže ísť aj o otvorený koniec diela, kde si záver a odkaz autora musí každý čitateľ/divák sformulovať sám. Význam diela je zakódovaný v jeho hĺbke, vrstvách a v schopnosti recipienta vnímať dielo z rôznych uhlov pohľadu.

Na základe takejto analýzy textu si pedagóg v nasledujúcom kroku vyberá myšlienku, ktorú chce pedagogicky interpretovať – teda to, čo chce svojim žiakom povedať. Vyberá si tiež metódy, ktorému mu pomôžu dosiahnuť cieľ jeho pedagogickej interpretácie. Je nevyhnutné, aby učiteľ pristupoval k žiakovi ako k jedinečnej osobe, ktorá má vlastné cítenie a vnímanie textu, a aby rešpektoval jeho vlastnú optiku.⁶ Cieľom didaktickej interpretácie textu je vnímať estetickú hodnotu diela a zároveň rozvíjať čitateľské dispozície žiakov, ich emocionalitu, predstavivosť a fantáziu, ale aj schopnosť racionálnej dedukcie, ktorá je spojená s kritickým hodnotením obsahu textu. Metóda pedagogickej interpretácie textu je zvolená tak, aby žiaka viedla k pozorovaniu a racionálnemu hodnoteniu textu, s cieľom odhaliť zmysel jednotlivých častí literárneho diela a dielo ako celok.

Aby žiak správne pochopil význam literárneho diela, mal by disponovať vedomosťami z oblasti historických a estetických noriem v literárnom vývoji. Metóda pedagogickej interpretácie textu vychádza predovšetkým z poznania učiteľa – jeho literárnych zručností, ktoré nadobudol vlastnou interpretáciou textov z literárno-historického, literárno-teoretického a literárno-kritického aspektu. Učiteľ si ozrejmuje aj pedagogický aspekt, t. j. dať interpretovaný text do súladu s osnovami príslušnej školy a ročníka. Tiež by si mal rozšíriť poznanie o čitateľské kompetencie žiakov, ich záujmy a potreby, s ohľadom na ich vekovú kategóriu. V neposlednom rade by mal poznať osobnosti jednotlivých žiakov z psychologického hľadiska. Efektívnu metódu pedagogickej interpretácie textu dokáže uplatniť iba ten učiteľ, ktorý nepodcení vlastnú literárno-vedeckú, didaktickú ani psychologickú prípravu na rozhovor o texte. Iba dobre pripravený partner-pedagóg môže zvládnuť náročný proces dialógu so žiakom, pričom nezabúda rešpektovať jeho interpretačné výsledky a zároveň ho taktne koriguje, rozvíja a kultivuje v zmysle literárnej výchovy.⁷

PEDAGOGICKÁ INTERPRETÁCIA HUDOBNEHO DIELA

Eva Langsteinová, významná osobnosť slovenskej hudobnej pedagogiky, pod pojmom pedagogická interpretácia hudby rozumie „proces, v ktorom učiteľ podáva

⁵ Tamže, s. 37.

⁶ Viac pozri GERMUŠKOVÁ, M. *Interpretácia literárneho textu ako tvorivá reflektívno-komunikačná procedúra*.

⁷ Viac pozri LEDERBUCHOVÁ, L. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy II*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, s. 13.

návrh, (resp.) model k chápaniu a estetickému prežívaniu hudby. Tento návrh nechápeme ako konečné, nemenné riešenie, ale skôr ako variantnú alternáciu.⁸ Takúto interpretáciu tiež možno chápať ako špecifickú hudobno-edukačnú činnosť, výklad hudobného diela s dôrazom na využitie tvorivých a kreatívnych hudobno-didaktických metód, ktoré vedú k aktivite a samostatnosti žiakov. Pedagogická interpretácia hudobného diela má niekoľko úloh: objasniť dielo, sprístupniť posolstvo diela, jeho charakter či náladu, vyvolať vhodný stav pre prijatie diela. Jej zmyslom nie je vytvoriť učebný text, ktorý si majú žiaci osvojiť ako súbor poznatkov, ale je potrebné pristupovať k pedagogickej interpretácii ako ku kreatívnemu a tvorivému procesu, ktorý recipientom umožní pochopiť hudobné dielo.

Pri pedagogickej interpretácii je kľúčovou osobnosťou a vedúcim dialógu medzi dielom a poslucháčom pedagóg. V rámci edukačného procesu vystupuje ako interpret hudobného diela – komunikačný činiteľ medzi dielom a žiakom – a jeho hlavnou úlohou je čo najadekvátnejšie sprístupnenie hudby žiakom.⁹ Z toho dôvodu môže učiteľ pri pedagogickej interpretácii využiť rôzne metódy a druhy výkladu, napriek tomu by sa malo pri jej príprave dbať na niekoľko zásad. Prvým krokom pedagóga je výber skladby, ktorú bude pedagogicky interpretovať. Je potrebné voliť skladby primerané veku žiakov. Pedagóg tiež vychádza z faktu, že redukcia je kľúčová, skladby by preto nemali byť časovo zdĺhavé a obsahovo príliš náročné.

Druhým krokom pedagogickej interpretácie hudobného diela je odborná analýza, pozostávajúca z analýzy genetickej, sémantickej, štrukturálnej a axiologicko-funkčnej:

1. genetická analýza – zaoberá sa okolnosťami vzniku diela; pomáha interpretovi oboznámiť sa s historicko-spoločenskou situáciou, v ktorej bolo dielo skomponované; približuje život a význam skladateľa;

2. sémantická analýza – jej cieľom je pochopiť špecifický hudobný obsah vo vzťahu k mimohudobnému obsahu; preniknúť do hudobnej symboliky v spojení s hudobným obsahom; zachytiť hudobné obrazy a ich zmeny; špecifické vyjadrovacie možnosti hudby a jej spätosť s jej mimohudobnými presahmi;

3. štrukturálna analýza – analyzuje tektonickú stránku hudobného diela, pod ktorú spadá práca s hudobnou myšlienkou, motívom a témou; odкрýva autorom zvolené výrazové prostriedky;

4. axiologicko-estetická analýza – hodnotí kvalitu výberu zvolených hudobných prostriedkov.¹⁰

Posledným krokom je esteticko-zážitková analýza, pod ktorou rovnako ako Eva Langsteinová rozumieme „hľadanie cesty sprístupňovania, chápania hudobného

---

8 LANGSTEINOVÁ, E. Pedagogická interpretácia hudobného diela (P. I. Čajkovskij: IV. Symfónia f mol – finále). In *Stránky z estetickej výchovy II. Zborník prác učiteľov*. Banská Bystrica : Metodické centrum, 1995, s. 4.

9 Viac pozri HUDÁKOVÁ, J. – BYSTRÁ, B. *Kreatívne počúvanie hudby*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011, s. 20.

10 Viac pozri LANGSTEINOVÁ, E. Pedagogická interpretácia hudobného diela a metodika počúvania hudby. In *Acta Universitatis Matthiae Belli, Sekcia vied o umení a vied o športe*. Banská Bystrica: UMB FHV, 1998, s. 69.

diela na dosiahnutie estetického zážitku“¹¹. V tejto časti je tiež potrebné nachádzať súvislosti a paralely s ostatnými druhmi umenia a podnety z iných vyučovacích predmetov. K vypracovaniu analýzy hudobnej skladby sú potrebné:

1. viacnásobné vypočutie;
2. odborná literatúra;
3. notový záznam diela;
4. pedagogická tvorivosť.

Pedagóg na základe analýzy skladby vyberie jednu podstatnú myšlienku diela, z ktorej vyplynie cieľ hodiny. Následne vytvára kreatívne didaktické metódy, ktoré zahrňujú najmä hudobné činnosti. Je dôležité neostať len v rovine výkladu textu, ale vychádzať z princípu „byť v hudbe“. V celkovom procese interpretácie hudobného diela musí byť žiak aktívny v jednotlivých hudobných činnostiach, ktoré pedagóg vyberá na základe nálady konkrétnej skladby. Pedagóg by žiakov nemal verbálne preťažovať, má voliť stručný a výstižný slovník, čím zároveň ponechá priestor pre individuálne vnútorné predstavy recipienta. Klásť by mal aj otvorené otázky, skrz ktoré rozprúdi diskusiu – až vtedy sa pedagogický proces stáva zaujímavým.

Častým problémom pedagogickej interpretácie hudobného diela je snaha učiť žiaka, čo má pri počúvaní hudby cítiť, čo si má myslieť. Tvorivá pedagogická interpretácia však vychádza z intuitívnej a spontánnej komunikácie učiteľa so žiakom tak, aby žiak dokázal hovoriť o vlastných pocitoch a predstavách o hudbe bez toho, aby boli jeho postrehy učiteľom opravované. Pedagogické majstrovstvo nespočíva len v realizácii pripravených postupov: percipient môže nečakane zareagovať otázkou, na ktorú pedagóg nie je pripravený. Preto musí poznať interpretované dielo do hĺbky a vedieť okamžite reagovať.¹² Je dôležité uvedomiť si, že interpretácia nie je konečným riešením, a že rovnako ako pedagóg pôsobí na žiakov, môžu žiaci pôsobiť na neho. Ak učiteľ chápe pedagogickú interpretáciu hudby len ako výklad žiakom a nevyužíva špecifické didaktické metodické postupy, nejde o pedagogickú, ale o teoreticko-verbálnu interpretáciu hudobného diela. Práve tvorivé hudobno-metodické postupy učiteľa v spolupráci s aktivitou žiakov možno považovať za indikátor, ktorý odlišuje interpretáciu hudby od pedagogickej interpretácie hudby.¹³ Tieto metódy si môže každý pedagóg utvoriť sám, a to na základe vlastných profesionálnych znalostí.

PEDAGOGICKÁ INTERPRETÁCIA HUDOBNODRAMATICKÉHO DIELA

Na základe mapovania štandardných postupov pedagogickej interpretácie hudobného a literárneho diela možno konštatovať, že pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela si vyžaduje osobitý prístup. Hudobnodramatické dielo je odlišný tvar: syntetické dielo pozostávajúce z dvoch zložiek – slova (libreta) a hudby

¹¹ LANGSTEINOVÁ, E. Pedagogická interpretácia hudobného diela (P.I.Čajkovskij: IV. Symfónia f mol – finále). s. 7.

¹² Viac pozri BURLAS, L. *Hudba – komunikatívny dynamizmus*. Bratislava : Národné hudobné centrum, 1998, s. 51.

¹³ Viac pozri MICHÁLEC, M. a kol. *Interpretácia hudby v predmete hudobná náuka I*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2017, s. 31.

(partitúry). Pokiaľ by sme vychádzali zo štandardných postupov pedagogickej interpretácie hudobného diela, nevystihli by sme podstatu slova. A naopak, vychádzajúc zo štandardných postupov pedagogickej interpretácie literárneho textu nie je možné vnímať alebo opísať posolstvo hudby. Sú to dva navzájom nekompatibilné procesy, ktorými nemožno vystihnúť podstatu natoľko komplexného tvaru, akým je syntetické hudobnodramatické dielo. Práve preto sa štandardné metódy pedagogickej interpretácie literárneho a hudobného diela javia pre pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela ako nedostačujúce. Je potrebné navrhnúť efektívnu metódu umožňujúcu taký proces, ktorý žiakom umožní pochopiť hudobný a zároveň aj mimohudobný obsah, a ktorého primárnym cieľom bude rozvoj kritického myslenia. Za takú možno považovať metódu dimenzie kognitívnych spôsobilostí. Práve tá je jadrom kritického myslenia. Zo svojej podstaty sa javí ako univerzálny nástroj riešenia problémov v akejkoľvek oblasti – či prepojení oblastí – ľudskej činnosti. Preto by mohla byť účinná aj pri formovaní pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela ako syntetickej literárno-hudobnej matérie.

Metóda dimenzie kognitívnych spôsobilostí vychádza z konceptu Petra Facioneho v zmysle Delphi Report z roku 1990, v rámci ktorého Facione vymedzuje šesť kategórií kritického myslenia: interpretácia, analýza, hodnotenie, usudzovanie, vysvetľovanie a sebaregulácia.¹⁴ Jednotlivé kategórie zahŕňajú niekoľko otázok, ktoré majú v edukačnom procese rozprúdiť diskusiu.

Pôvodnú koncepciu dimenzie kognitívnych spôsobilostí Petra Facioneho sme upravili tak, aby bola aplikovateľná aj na problematiku pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela. Je dôležité, aby takáto interpretácia otvorila priestor pre spoločné vyhľadávanie informácií, aktívnu diskusiu, brainstorming, analyzovanie, argumentáciu, vyvodzovanie myšlienok a záverov. Pedagóg musí celý proces viesť, korigovať a usmerňovať, no zároveň má ponechať študentom dostatočný priestor na vyjadrenie vlastných názorov, myšlienok či pocitov. V rámci každej dimenzie kognitívnych spôsobilostí sme koncipovali niekoľko základných otázok, ktoré jednak rozprúdia diskusiu, ale najmä pomôžu študentovi pochopiť hudobný a mimohudobný obsah, povahu, ideu a podstatu diela. Jednotlivé otázky sú aplikovateľné na akékoľvek hudobnodramatické dielo, no je nutné ich upravovať, preformulovať a prispôbiť jednak vekovej kategórii žiakov, ktorým budeme dielo pedagogicky interpretovať, ale taktiež samostatnému dielu a konkrétnym témam, ktoré dielo ponúka.

1. Interpretácia

O čom príbeh rozpráva?

Aká je hlavná idea diela?

Aké sú hudobné charakteristiky diela?

---

14 FACIONE, P. A. *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction – The Delphi report*. Millbrae, CA : California Academic Press, 1990.

Je to príbeh, ktorý sa môže odohrať aj za iných okolností (v inom čase, na inom mieste, v inej spoločenskej situácii), než nám ho podáva dielo?

Kde, kedy a za akých okolností sa príbeh odohráva?

Aké témy dielo otvára?

2. Analýza

Aké skupiny postáv v diele vystupujú?

Akými hudobno-výrazovými prostriedkami sú tieto skupiny postáv charakterizované?

Ktoré postavy možno považovať za hlavné a prečo?

Aké sú charakteristiky hlavných postáv?

Akými hudobno-výrazovými prostriedkami sú tieto postavy charakterizované?

Aké sú vzťahy medzi jednotlivými postavami?

Akými hudobno-výrazovými prostriedkami sú tieto vzťahy charakterizované?

Aký názor máte na konanie hlavných postáv?

Akými konkrétnymi výrazovými prostriedkami prispela k vytvoreniu tohto vášho názoru hudba?

3. Hodnotenie

Analyzujte vybranú scénu diela.

Aká je vzájomná spätosť textu a hudby vo vybranej scéne?

4. Usudzovanie

Objavili ste pri analýze vybranej scény postrehy protirečiace charakteristikám postáv a vzťahov z časti „Analýza“?

Ak áno, v čom si protirečia?

Spočíva základ tohto protirečenia vo výklade textu?

Spočíva základ tohto protirečenia v charakteristikách daných hudbou?

5. Vysvetľovanie (v zmysle vyvodenia záverov a zafixovania učiva)

Akými rôznymi spôsobmi sa v danom hudobnodramatickom diele spája text s hudbou?

6. Sebaregulácia

Bol som v procese interpretácie hudobnodramatického diela úprimný a vyjadril som skutočne vlastný názor?

ZÁVER

Hudobnodramatické dielo možno považovať za komplexný a syntetizujúci útvar. Z toho dôvodu predstavuje vhodný prostriedok pre rozvoj kritického myslenia žiakov. Pedagogická interpretácia hudobnodramatického diela je v pedagogickej praxi ne-smierne potrebná, no napriek tomu málo (nedostačujúco) aplikovaná. Pedagogická

interpretácia hudobnodramatického diela si vyžaduje aplikáciu tvorivých a inovatívnych didaktických metód – práve tie posúvajú verbálnu interpretáciu hudobnodramatického diela na úroveň pedagogickej interpretácie. Keďže (podľa našich zistení o stave skúmanej problematiky) pre pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela dosiaľ takáto metóda neexistovala, bolo potrebné priniesť inovatívny prostriedok – takú metódu pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela, ktorá by túto vôbec interpretáciu umožnila, podporila aktívnu činnosť žiakov a rozvíjala ich kritické myslenie.

Dimenzie kritického myslenia v sebe nesú potenciál hľadať riešenia problémov, pri ktorých iné metódy neraz zlyhávajú, a to v akejkoľvek oblasti ľudských aktivít. Za taký problém môžeme považovať aj pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela. Preto sme sa rozhodli pri riešení tohto problému využiť práve dimenziu kognitívnych spôsobilostí ako inovatívny vklad do oblasti pedagogickej analýzy. Efektívnosť tejto metódy sme neskôr overovali na žiakoch tretieho ročníka konzervatória v odbore Hudobnodramatické umenie a tiež na študentoch Katedry hudby Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Nami navrhnutý model pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela vystavanej na metóde dimenzie kognitívnych spôsobilostí mal signifikantný vplyv na úroveň kognitívnej spôsobilosti žiakov konzervatória i študentov vysokej školy. Metódu dimenzie kognitívnych spôsobilostí preto považujeme za relevantnú, inovatívnu a efektívnu pre pedagogickú interpretáciu hudobnodramatického diela.

LITERATÚRA

- BURLAS, Ladislav. *Hudba – komunikatívny dynamizmus*. Bratislava : Národné hudobné centrum, 1998. 97 s. ISBN 80-88884-10-1.
- FACIONE, Peter A. *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction – The Delphi report*. Millbrae, CA : California Academic Press, 1990.
- GERMUŠKOVÁ, Marta. *Interpretácia literárneho textu ako tvorivá reflektívno-komunikačná procedúra*. 2014. [online]. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova2/subor/Germuskova.pdf>.
- HOŘÍNEK, Zdeněk. *Úvod do praktické dramaturgie*. Brno : Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2009. 122 s. ISBN 9788086928593.
- HUDÁKOVÁ, Jana – BYSTRÁ, Barbora. *Kreatívne počúvanie hudby*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011. 155 s. ISBN 978-80-555-0428-5.
- KOSTURKOVÁ, Marta. *Kritické myslenie v edukačnej praxi na Slovensku*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2016. 176 s. ISBN 978-80-555-1563-2.
- LANGSTEINOVÁ, Eva. Pedagogická interpretácia hudobného diela (P. I. Čajkovskij: IV. Symfónia f mol – finále). In *Stránky z estetické výchovy II. Zborník prác učiteľov*. Banská Bystrica : Metodické centrum, 1995.
- LANGSTEINOVÁ, Eva. Pedagogická interpretácia hudobného diela a metodika počúvania hudby. In *Acta Universitatis Matthiae Belli, Sekcia vied o umení a vied o športe*. Banská Bystrica : UMB FHV, 1998. 278 s. ISBN 80-8055-172-3.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metodaliterární výchovy II*. Plzeň : Západočeská univerzita, 1997. 120 s. ISBN 80-7082-364-X.

MICHALEC, Milan a kol. *Interpretácia hudby v predmete hudobná náuka I*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2017. 153 s. ISBN 978-80-558-1242-7.

Ivana Lacková
Katedra hudby
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Dražovská cesta 1
949 74 Nitra
E-mail: ilackova@ukf.sk
ORCID: 0000-0002-6306-7910